

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Нетеса Н. В. Поняття та ознаки предмета порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК) / Н. В. Нетеса // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 307-311.
3. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К. : «ВД «Дакор», 2013. – 786 с.
4. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. №132/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>
7. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Н. В. Нетеса / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого». – Харків. – 2012. – 20 с.
8. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10 грудня 2004 р. № 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

УДК 351.761.3

Луцак О. О., здобувач кафедри
кримінального права НАВС

Відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України, від складів злочинів, передбачених статтями 314, 315 та 317 КК України

У статті досліджуються ознаки відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України, від складів злочинів, передбачених статтями 314, 315, 317 КК України. Наводяться конкретні приклади із судової практики та обґрунтовуються відповідні правила кваліфікації.

Ключові слова: злочин, відмежування, склад злочину, кримінальний кодекс України.

В статье исследуются признаки отграничения составов преступлений, предусмотренных статьями 307 и 309 УК Украины, от составов преступлений, предусмотренных статьями 314, 315, 317 УК Украины. Приводятся конкретные примеры из судебной практики и обосновываются соответствующие правила квалификации.

Ключевые слова: преступление, отграничения, составов преступления, уголовный кодекс Украины.

This paper investigates the distinguishing characteristics of the crimes stipulated in Articles 307 and 309 of the Criminal Code of Ukraine, of offenses specified in Articles 314, 315 and 317 of the Criminal Code of Ukraine. We give specific examples of judicial practice and justifies appropriate rules of qualification.

Keywords: crime, disassociation, of a crime, the criminal code of Ukraine.

Актуальність теми. Питання протидії злочинам, пов'язаним із незаконним обігом наркотиків, є особливо актуальним в сучасних умовах. Пояснюється це тим,

що незаконний обіг наркотиків є не тільки суспільно небезпечний, сам по собі, але й виступає передумовою вчинення інших злочинів. Проте, особлива небезпека все ж стосується злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, що вчинюються із залученням неповнолітніх (малолітніх) або щодо неповнолітніх. Така небезпека підсилюється тим, що сьогоднішнє втягнення неповнолітнього у незаконне вживання чи в незаконний обіг наркотиків, є детермінантом вчинення злочину цією особою завтра, а відтак потребує особливої уваги з боку правоохоронних органів.

Виклад основного матеріалу. У цьому контексті чи не найголовніше значення займають питання кримінально-правової протидії злочинам, пов'язаним із незаконним обігом наркотиків, які вчинюються щодо неповнолітніх чи із залученням неповнолітніх (малолітніх). До останніх, зокрема, відносяться склади злочинів, передбачені статтями 307, 309, 314, 315 та 317 КК України.

Безумовно, в сучасній науці кримінального права існують численні дослідження, присвячені питанням кримінальної відповідальності за такі злочини. Зокрема ці питання виступали предметом досліджень таких вчених як В.А Бублейник, О.П. Горох, С.В. Лосич А.А. Музика, О.В. Наден, С.О. Сорока, Є.В. Фесенко та ін. Проте, здебільшого, наукові праці присвячувалися дослідженню самих складів злочинів чи їх окремих ознак, тоді як питання відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309, від складів злочинів, передбачених статтями 314, 315 та 317 КК України окремо не вивчалось.

У відповідності з цим, **метою статті** є дослідження ознак відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 від складів злочинів передбачених статтями 314, 315 та 317 КК України.

При цьому слід зазначити, що відмежуванню підлягають склади злочинів, а ознакою (ознаками) відмежування слід визнавати окремі ознаки складів злочинів, наявність чи відсутність яких дає можливість чітко з'ясувати яким саме складом злочину охоплюються вчинені діяння.

Першочергово слід звернути увагу, що у складах злочинів, передбачених статтями 307, 309 та 314, 315, 317 відмінними є ознаки об'єктивної сторони, а саме ознаки суспільно небезпечного діяння.

Так, з одного боку ч. 1 ст. 309 КК України передбачає відповідальність за такі діяння як незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення та пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, а ч. 1 ст. 307 ще й за незаконний збут цих предметів, з іншого – ч. 1 ст. 314 КК України встановлює відповідальність за незаконне введення будь-яким способом наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в організм іншої особи проти її волі; ч. 1 ст. 315 КК України – схиляння певної особи до вживання цих речовин; ч. 1 ст. 317 КК України – організацію або утримання місць або надання приміщення для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення цих речовин.

Із цього випливає, що об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України характеризується суспільно небезпечними діяннями у вигляді незаконного: 1) виробництва; 2) виготовлення; 3) придбання; 4) зберігання; 5) перевезення; 6) пересилання; 7) збуту (тільки для ст. 307 КК України). На відміну від цього об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 314 КК України характеризується діянням у вигляді незаконного введення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів в організм іншої особи всупереч її волі.

Як бачимо об'єктивна сторона цих складів злочинів характеризується абсолютно різними діяннями, подібність яких простежується тільки щодо незаконного збуту та

незаконного введення відповідних предметів. В інших випадках, суспільно небезпечні діяння є достатньо різними, а їх відмежування не викликає особливих труднощів, оскільки очевидною є різниця між незаконним введенням в організм іншої особи наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів та незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням цих предметів. Це означає, що особа не може одним діянням вчинити і незаконне введення, і незаконні діяння передбачені ч. 1 ст. 309 або ч. 1 ст. 307 КК України. Відтак, вчинення таких діянь можливе тільки за умов реальної сукупності злочинів, і підлягає кваліфікації за відповідною частиною ст. 307 або 309 та відповідною частиною ст. 314 КК України.

Натомість, незаконний збут та незаконне введення в організм іншої особи наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів є досить подібними діяннями, особливо, коли збут вчинюється у формі введення ін'єкції іншій особі. Так і у випадку збуту, і у випадку незаконного введення в організм іншої особи наркотичного засобу, психотропної речовини чи їх аналогу відбувається фактичний перехід цих предметів від однієї особи до іншої. Відмінність полягає в тому, що у випадку збуту вказані предмети переходять від однієї особи до іншої за їх спільною згодою (за згодою особи, яка збуває та за згодою особи, яка придбає такі предмети), тоді як у випадку незаконного введення в організм іншої людини наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, така спільна згода відсутня (відсутня згода особи, якій вводять ці предмети).

Тому, виходячи із змісту правозастосовчих орієнтирів, викладених у п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26 квітня 2002 року «Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», бачимо що незаконним збутом у формі введення ін'єкції іншій особі є тільки введення за згодою особи, якій робиться ін'єкція [1]. Водночас, введення наркотичного засобу в організм іншої особи без її згоди не може вважатися збутом і повинно кваліфікуватися за ст. 314 КК України.

Таким чином, збут на незаконне введення в організм іншої особи наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів відмежовуються за ознакою наявності спільної згоди на перехід цих предметів від однієї особи до іншої.

В свою чергу об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 315 КК України характеризується діянням у вигляді схилення певної особи до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. З одного боку такі діяння видаються принципово відмінними від діянь, що утворюють об'єктивну сторону складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України, а з іншого – саме схилення до вживання зазначених предметів може вчинюватися будь-яким способом, у тому числі й шляхом виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. Йдеться, насамперед, про те, що схилення до вживання окреслених предметів це будь-які умисні насильницькі дії, спрямовані на збудження в іншій особі бажання вжити ці засоби або речовини хоча б один раз [1]. Проте до кола таких не насильницьких діянь, на наш погляд, можуть також входити і такі діяння як: незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, пересилання, перевезення чи збут наркотичних засобів. Наприклад, коли бажання іншої особи вжити наркотичні засоби, психотропні речовини чи їх аналоги збуджується не під впливом пропозиції, умовлянь, погроз, порад, а під впливом одного тільки виготовлення, виробництва, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту (третій особі) відповідних предметів. За умови, що в цьому випадку умислом суб'єкта охоплюється схилення іншої особи до вживання наркотичних засобів, то такі

діяння утворюють ідеальну сукупність і повинні кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 307 або 309 та за відповідною частиною ст. 315 КК України.

На відміну від цього, у випадках, коли схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів проявляється у вчиненні інших діянь (тих, які не утворюють об'єктивну сторону складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України), то такі діяння повністю охоплюються об'єктивною стороною складу злочину, передбаченого ст. 315 КК України і додаткової кваліфікації за ст. 307 або ст. 309 КК України не потребують.

Утім цілком очевидно, що самому схиленню особи до вживання зазначених предметів можуть передувати інші незаконні діяння з ними, або ж такі діяння вчинюються суб'єктом після схилення іншої особи до вживання. Наприклад, особа спочатку виготовляє наркотичний засіб з метою його збуту, а згодом порадами, умовляннями, погрозами тощо схиляє неповнолітнього до вживання наркотичних засобів. Схожим є і приклад, коли суб'єкт спочатку схиляє неповнолітнього до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, а згодом збуває йому такі предмети.

Як бачимо, такі діяння повинні кваліфікуватися як реальна сукупність злочинів за відповідною частиною ст. 307 або 309 та відповідною частиною ст. 315 КК України. На такий підхід до кваліфікації зокрема звертає увагу і п. 14 згаданої постанови Пленуму Верховного Суду України [1].

Аналогічною є і сама првозастосовча практика. Зокрема 16 вересня 2011 року вироком Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області особа була засуджена за вчинення злочинів, передбачених ч. 1 ст. 309, ч. 2 ст. 315, ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 317 КК України. Зокрема, судом встановлено, що особа у вересні 2010 року, перебуваючи поблизу річки Березівки та пров. Річного в м. Олександрії, знайшла декілька кущів дикоростучої коноплі, маючи умисел на незаконне придбання наркотичних засобів, з метою їх подальшого власного вживання шляхом куріння, зірвала листя, висушила їх, подрібнила та зберігала у своєму помешканні. Згодом 18 листопада 2010 року, будучи в стані сп'яніння в своєму помешканні, маючи умисел на схилення неповнолітнього, про вік якого вона була обізнана, до вживання наркотичного засобу, повідомила останнього про те, що має наркотичний засіб – канабіс та переконала неповнолітнього вжити наркотичний засіб. В подальшому, отримавши згоду від цього неповнолітнього особа надала (збула) зазначений наркотичний засіб та вжила його разом із неповнолітнім та третьою особою [2].

Поряд із цим, відмінними у аналізованих складах злочинів є ознаки суб'єктивної сторони, а точніше мета вчинення злочину. Так, склад злочину, передбачений ст. 307 КК України характеризується спеціальною метою, якою є збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів; для суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 309 КК України характерною є будь-яка мета вчинення злочину, за винятком мети збуту.

Разом із цим суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 315 КК України, по суті, характеризується метою схилення іншої особи до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів і, хоча така мета прямо не згадується в диспозиції кримінально-правової норми, але впливає із її сутності. Так уявлення суб'єкта про кінцевий результат цього злочину, в будь-якому випадку, стосується збудження бажання іншої особи до вживання зазначених предметів. Проте, така мета може розглядатися як «проміжна», оскільки одне тільки спонукання бажання в іншої особи вжити наркотичні засоби, психотропні речовини чи їх аналоги може й не бути самоціллю спонукання, а кінцевою метою вчинення цього злочину можуть виступати: ведення особи в наркотичну

залежність; шантажування; поставлення особи в матеріальну залежність; примушування до вчинення інших незаконних дій; отримання матеріальної вигоди тощо. Однак досягнення всіх цих цілей можливо тільки з досягненням мети у вигляді схилення іншої особи до вживання наркотичних засобів. Тому мета повинна розглядатися як додаткова ознака розмежування цих складів злочинів.

Що ж стосується відмежування складу злочину, передбаченого ст. 317 КК України від складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України, то вони також відмежовуються за ознаками суспільно небезпечного діяння. Зокрема об'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 317 КК України характеризується вчиненням діяння, яке може проявлятися в одній із трьох альтернативних форм: 1) організація місць для незаконного виготовлення, виробництва чи вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; 2) утримання таких місць; 3) надання приміщень для незаконного виробництва, виготовлення чи вживання цих речовин.

Як бачимо, такі діяння кардинально відрізняються від суспільно небезпечних діянь, передбачених статтями 307 та 309 КК України та не можуть ототожнюватися, хоча вони й пов'язуються між собою.

По суті, суспільно небезпечні діяння, передбачені ст. 317 КК України, полягають у забезпеченні можливості вчинювати окремі із діянь, передбачених в ст. 307 та 309 КК України, а саме у забезпеченні можливості вчинювати незаконне виробництво та виготовлення відповідних предметів, а також у забезпеченні можливості вживати такі предмети. При цьому забезпечення стосується не власної можливості суб'єкта злочину вчинювати такі діяння (виготовлення, виробництво чи вживання), а можливості вчинювати такі діяння іншими особами (в тому числі й неповнолітніми).

Ця ж ознака відмежування стосується і складів злочинів, передбачених чч. 2, 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309 та ч. 2 ст. 317 КК України, зокрема тих, які стосуються залучення неповнолітнього (малолітнього) до вчинення цього злочину. Йдеться про те, що незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут із залученням неповнолітнього (малолітнього) відрізняється від організації, утримання чи надання приміщення для організації або утримання місць для незаконного виробництва, виготовлення чи вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, що вчинюється із залученням неповнолітнього, відрізняються саме за ознакою суспільно небезпечного діяння. Іншими словами, хоча і в одному (чч. 2, 3 ст. 307 та ч. 3 ст. 309 КК України), і в іншому (ч. 2 ст. 317 КК України) випадку існує певна подібність окремих елементів суспільно небезпечного діяння, що стосується залучення неповнолітнього (малолітнього) до вчинення злочину, проте сама сутність основних суспільно небезпечних діянь є різною. Тобто неповнолітні (малолітні) залучаються до вчинення абсолютно різних діянь.

Виходячи із дослідження сутності вказаних діянь, можемо констатувати, що вони не можуть «збігатися» а їх поєднання вимагає вчинення щонайменше двох діянь, які повинні кваліфікуватися як реальна сукупність злочинів за відповідною частиною ст. 307 або ст. 309 та відповідною частиною ст. 317 КК України. На це, зокрема, вказує п. 16 постанови Пленуму Верховного Суду України [1].

Такою ж є і сама правозастосовоча практики. Так, 16 березня 2014 року вирокм Глухівського міськрайонного суду Сумської області, особа була засуджена за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 309 та ч. 2 ст. 317 КК України. Зокрема в вересні 2013 року, знаходячись в урочищі «Борок», який розташований в м. Глухів, зірвала чотири куці рослин конопель, які садила сама, з метою вживання. Зірвані рослини вона принесла

до своєї квартири, де висушила їх, а через декілька днів подрібнила та розфасувала канабіс у паперові згортки. Подрібнену масу принесла в квартиру матері, де постійно мешкає та зберігала наркотичний засіб без мети збуту загальною вагою в перерахунку на висушену речовину 23,95 г. Разом із цим, в грудні 2013 року ця ж особа надала власний сарай трьом неповнолітнім для спільного вживання наркотичного засобу – канабіс, знаючи про їх справжній вік, а також надала їм саморобні пристрої для паління цього засобу [3].

Таким чином, провівши дослідження ознак відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307 та 309 КК України від складів злочинів, передбачених статтями 314, 315 та 317 КК України, можемо сформулювати наступні **висновки**.

1. Ознаками відмежування досліджуваних складів злочинів виступають ознаки суспільно небезпечного діяння. Так об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ст. 307 та ст. 309 КК України характеризується таким діянням як: виготовлення, виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання, збут (тільки для ст. 307 КК України) наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. Тоді як об'єктивна сторона інших досліджуваних складів злочинів характеризується діянням у вигляді: незаконного введення наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів у організм іншої особи (ст. 314 КК України); схилення до вживання згаданих речовин (ст. 315 КК України); організації, утримання місць чи надання приміщень для незаконного виробництва, виготовлення чи вживання згаданих речовин.

2. Додатковою ознакою відмежування складів злочинів, передбачених статтями 307, 309 та 315 також може виступати мета вчинення злочину. Зокрема, метою вчинення злочину, передбаченого ст. 307 КК України є збут наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів, метою злочину, передбаченого ст. 309 КК України будь-яка інша мета, за винятком збуту вказаних речовин, а метою злочину, передбаченого ст. 315 КК України – схилення іншої особи, тобто збудження бажання у іншої особи вжити зазначені речовини.

3. Разом із цим, вчинення згаданих суспільно небезпечних діянь може поєднуватися і утворювати реальну сукупність злочинів, яку слід кваліфікувати за відповідними частинами частинами статей 307, 309, 314, 315 та 317 КК України. Водночас схилення до вживання може полягати у вчиненні одного тільки незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів. У такому випадку, за умов що схилення до вживання охоплювалося умислом винного, його діяння слід розцінювати як ідеальну сукупність злочинів і кваліфікувати за відповідною частиною ст. 307 або ст. 309 та відповідною частиною ст. 315 КК України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про судову практику в справах про злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 26 квітня 2002 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02/print1383674201285843>.

2. Вирок Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 16 вересня 2011 року у справі № 1-297/11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25509985>.

3. Вирок Глухівського міськрайонного суду Сумської області від 16 березня 2014 року у справі № 576/449/14-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37834127>.